



Institute of Economic Research Working Papers

No. 31/2016

**Cykl koniunkturalny we współczesnej gospodarce
kapitalistycznej**

Magdalena Drapała

The paper submitted to

**6th NATIONAL STUDENT SCIENTIFIC CONFERENCE
PROBLEMS OF GLOBAL ECONOMY**

April 15, 2016, Toruń, Poland

Toruń, Poland 2016

© Copyright: Creative Commons Attribution 3.0 License

Magdalena Drapała
magda.drapala@gmail.com
Warsaw School of Economic

Cykl koniunkturalny we współczesnej gospodarce kapitalistycznej

Klasyfikacja JEL: A10; F44; G00; P10

Słowa kluczowe: *cykl koniunkturalny; Michał Kalecki; polityczny cykl koniunkturalny*

Abstrakt: Artykuł ten przedstawia zagadnienie cyklu koniunkturalnego. W gospodarce kapitalistycznej występują wahania aktywności gospodarczej, które dotyczą wszystkich aspektów życia społeczno – gospodarczego. Gospodarka kapitalistyczna rozwija się w zmiennym tempie. Te w miarę regularne zmiany aktywności gospodarczej określa się mianem wahań cyklicznych bądź koniunkturalnych. W teorii ekonomii jako jedni z pierwszych cykl koniunkturalny zdefiniowali A. Burns i W. Mitchell w książce z 1946 r. „Measuring business cycles” (Romer, 2008). W ich koncepcji cykle koniunkturalne są rodzajem wahań występujących w agregatach przedstawiających działalność gospodarczą narodów, organizujących swą produkcję przeważnie w przedsiębiorstwach. Cykle składają się z okresów ekspansji, występujących w tym samym czasie w wielu działaniach gospodarczych, następujących po nich kryzysach, zastojach lub ożywieniach, które łączy się z fazą ekspansji następnego cyklu (Burns, Mitchell, 1946, s. 5).

The business cycle in the contemporary capitalist economy

JEL Classification: A10; F44; G00; P10

Keywords: *business cycle; Michał Kalecki; political business cycle*

Abstract: This paper provides an introduction to the business cycle. In the capitalist economy there are fluctuations in economic activity which apply to all aspects of socio-economic development. Capitalist economy is growing at a variable rate. These regular changes in economic activity are called cyclical or economic fluctuations. Business cycles as we know them today were first identified and analyzed by Arthur Burns and Wesley Mitchell in their 1946 book, *Measuring Business Cycles* (Romer, 2008): “Business cycles are a type of fluctuation found in the aggregate economic activity of nations that organize their work mainly in business enterprises: a cycle consists of expansions occurring at about the same time

in many economic activities, followed by similarly general recessions, contractions, and revivals which merge into the expansion phase of the next cycle” (Burns, Mitchell, 1946, s. 5).

Wprowadzenie

Wraz z rozwojem i ewolucją funkcjonowania rynków a także zmianami struktury gospodarki zmieniał się również charakter i przebieg cykli koniunkturalnych.

Syntetyczną charakterystykę cykli koniunkturalnych zaprezentowali m.in. R. Barczyk i Z. Kowalczyk (1993, s. 9). Wymieniają oni następujące cechy cykli koniunkturalnych:

- są wynikiem samo wyzwalających się mechanizmów wewnętrznych, które występują w gospodarce,
- swym zasięgiem obejmują całą gospodarkę,
- sekwencje wzrostowe oraz spadkowe zmian wielkości ekonomicznych są oddzielone punktami zwrotnymi,
- punkty zwrotne powtarzają się ze stosunkowo względną regularnością,
- fluktuacje mają charakter krótko i średniookresowych.

Wahania koniunkturalne, szczególnie współcześnie, to procesy podlegające ciągłym zmianom modyfikującym ich przebieg. Ta złożoność i mnogość procesów będących sprawcami cykliczności rozwoju i jego mechanizmów powoduje, iż w grę wchodzi wiele możliwych wyjaśnień tego zjawiska. Poszukiwaniem rozwiązania tego problemu zajmują się teorie cyklu koniunkturalnego, które możemy podzielić na dwie podstawowe grupy, a mianowicie na teorie egzogeniczne i endogeniczne (Pałaszewski, 2009, s. 163).

Przesłanką, z której wywodzą się teorie egzogeniczne, jest przyjęcie założenia, że gospodarka rynkowa wykazuje naturalną tendencję do utrzymania stanu równowagi. W myśl tych teorii przyczyną wahań aktywności gospodarczej jest oddziaływanie czynników zewnętrznych. Wielu zwolenników teorii egzogenicznych cyklu wskazuje jako przyczynę wahań aktywności gospodarczej nieprawidłowo prowadzoną politykę fiskalną i pieniężną. Na odmiennych przesłankach opierają się endogeniczne teorie cyklu, a mianowicie na założeniu, że gospodarka rynkowa ze swej natury jest niestabilna. Tak więc wahania aktywności gospodarczej wywołuje bezpośrednio dynamika zmian w systemie gospodarczym. Zwolennicy tych teorii nie negują roli kształtowania się koniunktury czynników egzogenicznych. Twierdzą tylko, iż odgrywają one rolę drugoplanową wzmacniając lub osłabiając działanie czynników endogenicznych (Pałaszewski, 2009, ss. 163–164).

Definicje cyklu koniunkturalnego

Istnieje wiele definicji cyklu koniunkturalnego. Klasyczna definicja cyklu koniunkturalnego została zaprezentowana przez A. F. Burnsa oraz W. C. Mitchella (1946, s. 3). Zgodnie z nią, cykle koniunkturalne są rodzajem wahań występujących w agregatach przedstawiających działalność gospodarczą narodów, organizujących swoją produkcję przeważnie w przedsiębiorstwach. Cykle te składają się z okresów ekspansji, występujących w tym samym czasie w wielu działaniach gospodarczych, następujących po nich równie generalnych kryzysach, zastojach lub ożywieniach, które łączą się z fazą ekspansji następnego cyklu.

Definicję A. F. Burnsa oraz W. C. Mitchella częściowo zmodyfikowała I. Mintz (1972, s. 41). W celu dostosowania jej do współczesnych warunków wprowadziła pojęcie „cyklu wzrostu”, definiując je jako wahania występujące w działalności gospodarczej, składające się z okresu relatywnie wysokiej stopy wzrostu oraz następującego po nim okresu relatywnie niskiej stopy wzrostu, prowadzącego do fazy wysokiej stopy wzrostu cyklu następnego.

Według definicji zawartej w podręczniku Makroekonomii (Begg i in., 2014, s. 446) cykl koniunkturalny to krótkookresowe odchylenia produkcji od jej trendu.

Według S. Pangsy-Kania (2004, s. 114) cykl koniunkturalny możemy określić jako periodyczne wahania aktywności gospodarczej, przejawiające się w okresowych, ilościowych zmianach różnych wskaźników ekonomicznych charakteryzujących poziom koniunktury. Najczęściej tymi zmiennymi są: PKB, zatrudnienie, ceny, wielkość eksportu i importu, wskaźniki rynku kapitałowego, nakłady inwestycyjne i zapasy przedsiębiorstw, dochody i wydatki ludności, obroty i zyski przedsiębiorstw. Pojęcie cyklu koniunkturalnego oznacza powtarzające się z określonym następstwem czasowym fluktuacje podstawowych wskaźników ekonomicznych, które można podzielić na wyprzedzające, jednoczesne i opóźnione. Wskaźniki wyprzedzające zapowiadają pewne zmiany w sytuacji gospodarczej, wskaźniki jednocześnie są zbieżne z przyjętym szeregiem odniesienia, który charakteryzuje aktualny oraz rzeczywisty poziom aktywności gospodarczej. Wskaźniki opóźnione oddają pewne opóźnienia w stosunku do szeregu odniesienia w przebiegu cyklu koniunkturalnego.

Elementy budowy cyklu koniunkturalnego

Cykl koniunkturalny jako proces gospodarczy o określonej dynamice wewnętrznej zbudowany jest z dwóch podstawowych elementów: faz cyklu oraz punktów zwrotnych. W fazach cyklu koniunkturalnego wyróżniamy:

- górny punkt zwrotny,
- fazę spadku,
- dolny punkt zwrotny
- fazę wzrostu.

Między poszczególnymi fazami zachodzi związek przyczynowo-skutkowy. Oznacza to, że mechanizmy i procesy zachodzące w jednej fazie cyklu warunkują mechanizmy i procesy w fazie następnej. Przebiegi cykli są nieregularne, różnią się między sobą długością poszczególnych faz oraz amplitudą wahań.

Wyróżnić można klasyczny cykl koniunkturalny oraz współczesny cykl koniunkturalny. Poniżej zaprezentowane zostały cechy charakteryzujące cykl klasyczny i współczesny.

Tabela 1. Cykl klasyczny a cykl współczesny

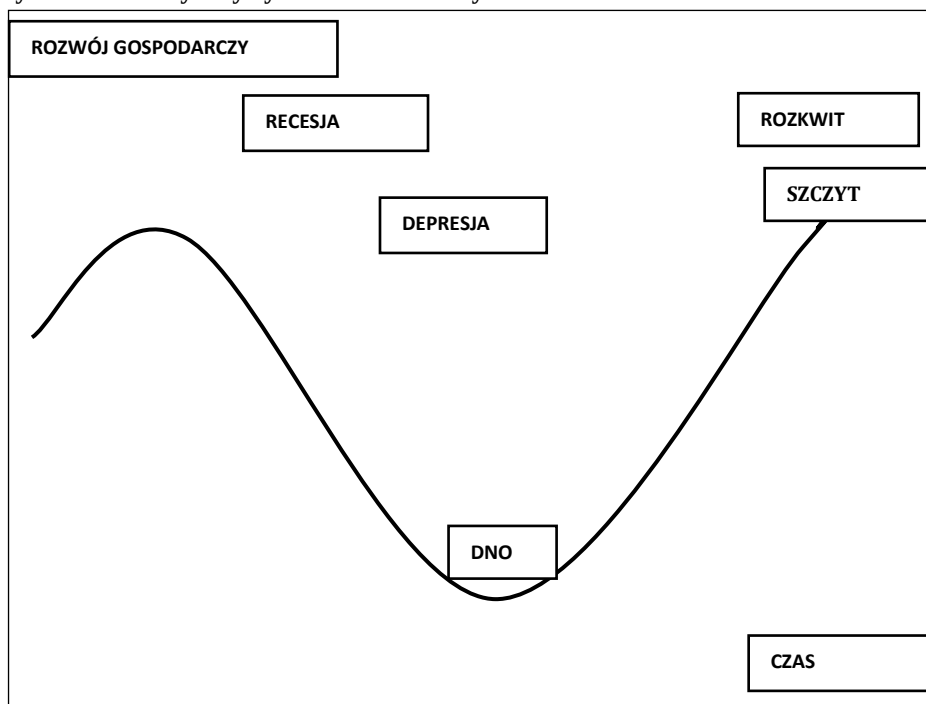
Wyszczególnienie	Cykl klasyczny	Cykl współczesny
Liczba faz	4 (kryzys, depresja, ożywienie, rozkwit)	2 (recesja, ekspansja)
Czas trwania	8-11 lat	krótszy
Amplituda wahań wokół trendu	duża	mniejsza

Źródło: Opracowanie własne.

W cyklu klasycznym podstawą periodyzacji jest ogólny kierunek zmian w działalności gospodarczej, natomiast w cyklu wzrostu relacja danego tempa zmian w działalności gospodarczej do przyjętego tempa normalnego lub średniego. Współcześnie cykl koniunkturalny określany jest jako powtarzające się, choć nie zawsze, regularne pod względem długości i amplitudy wahania aktywności gospodarczej (koniunktury) w okresie 2-10, a nawet kilkunastu lat. Istota cyklu klasycznego polegała na tym, że dotyczył on zmian absolutnych, natomiast cykl współczesny dotyczy zmian indeksów względnych (Pangsy-Kania, 2004, s. 114).

Klasyczny cykl koniunkturalny składa się z 4 faz: kryzysu, depresji, ożywienia i rozkwitu.

Rysunek 1. Klasyczny cykl koniunkturalny



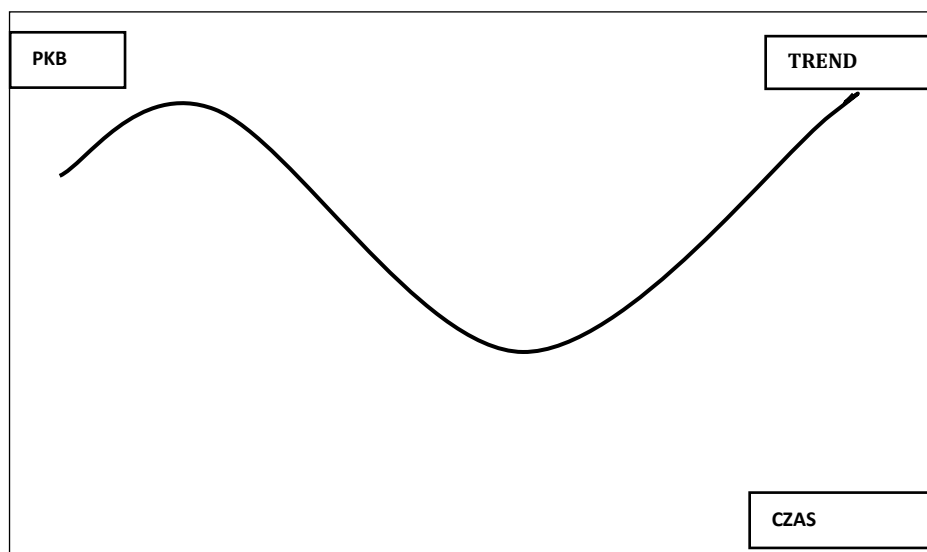
Źródło: Opracowanie na podstawie: (Sieroń, 2015).

Każda z faz cyklu koniunkturalnego jest procesem, nie chwilowym stanem (Taraszkiewicz, 2016, s. 7):

- **Faza recesji (kryzysu)** to pogarszanie się stanu gospodarki, przejawia się obniżeniem PKB i spadkiem zatrudnienia. Spada także popyt na towary, produkcja i ceny.
- **Faza dna (depresji)** oznacza, że gospodarka osiąga najniższy poziom. PKB już nie spada, bezrobocie się nie zmienia. Taki stan może trwać aż nastąpi poprawa.
- **Faza ożywienia** to poprawa stanu gospodarki, wzrost wszystkich czynników makroekonomicznych. Rośnie konsumpcja, produkcja, ceny i optymizm inwestorów.
- **Faza szczytowa** ma miejsce w momencie, gdy wskaźniki się zatrzymują i stan gospodarki staje na najwyższym poziomie.

Współczesny cykl koniunkturalny składa się z 2 faz: fazy recesji i fazy ekspansji. Faza spadku łączy kryzys i depresję, a faza ekspansji łączy ożywienie i rozkwit.

Rysunek 2. Współczesny cykl koniunkturalny.



Źródło: Opracowanie na podstawie: (Sieroń, 2015).

Polityczny cykl koniunkturalny

Istotnym zagadnieniem w cyklu koniunkturalnym jest zjawisko politycznego cyklu koniunkturalnego. Wynika on ze zmiany polityki gospodarczej w okresie między kolejnymi wyborami (Begg i in., 2014, s. 449).

Zgodnie z opisem zawartym w podręczniku *Makroekonomia* (Begg i in., 2014, s. 448): jeżeli wyborcy pozostają pod wpływem stanu koniunktury w okresie bezpośrednio poprzedzającym wybory, wiedząc o tym rząd może wpływać na kształtowanie się wielkości globalnego popytu za pomocą narzędzi polityki pieniężnej i fiskalnej. Na początku, po dojściu do władzy, rząd ten stosuje restrykcyjną politykę, doprowadzając tym gospodarkę do kryzysu. Następnie, bezpośrednio przed nowymi wyborami, podejmuje ekspansywną politykę, która wywołuje ożywienie gospodarcze. Ponieważ w trakcie kryzysu narosływ gospodarce rezerwy produkcyjne, możliwy staje się wzrost produkcji w tempie znacznie szybszym od długookresowego trendu. Wyborcy sądzą, że rząd opanował samoistny kryzys i zapewnił trwale szybszy wzrost produkcji. W związku z tym udzielają mu poparcia na następną kadencję.

Prekursorem koncepcji politycznego cyklu koniunkturalnego był polski ekonomista M. Kalecki (1943, ss. 322–331). Twierdził, że przyczyną spadków koniunktury były stałe zmiany proporcji siły pomiędzy pracodawcami a pracownikami. Kiedy wzrastała siła pracowników i związków zawodowych, wzrastały płace, zyski przedsiębiorców malały przez co zmuszeni byli do przeciwwreakcji. Te reakcje polegały na tym, że przedsiębiorcy wraz z państwem powodowali recesję z bezrobociem, by złamać siłę związków zawodowych (Piech, 2002, s. 3).

Trzy dekady później, jako pierwszy w pełni opisał i zdefiniował to zjawisko W.D. Nordhaus (1975, ss. 169–190). Jest on twórcą teorii oportunistycznego (wyborczego) cyklu koniunkturalnego. Zgodnie z nią, władze prowadzą ekspansywną politykę gospodarczą (fiskalną lub pieniężną), by przed wyborami poprawić stan gospodarki i przez to zwiększyć szansę na reelekcję, a po wyborach wprowadzają politykę, mającą przeciwdziałać skutkom ubocznym prowadzonych wcześniej działań (Piech, 2002, s. 3).

Zakończenie

Cykle koniunkturalne to złożone procesy gospodarcze, kształtowane przez dużą liczbę czynników. Powstają wskutek działania różnorodnych zjawisk ekonomicznych i pozaekonomicznych. Zmiany w gospodarce związane z m.in. z procesem globalizacji, finansjalizacji, powodują, iż pojawia się szereg nowych elementów istotnych w kształtowaniu i przebiegu poszczególnych faz cyklu koniunkturalnego. Uwarunkowania te powodują również, iż wychodzenie z fazy recesji nie jest zadaniem prostym, przede wszystkim biorąc pod uwagę szereg wzajemnie na siebie wpływających elementów, które determinują procesy zachodzące w gospodarce.

Literatura

- Barczyk R., Kowalczyk Z. (1993), *Metody badania koniunktury gospodarczej*, PWN, Warszawa.
- Begg D., Vernasca G., Fischer S., Dornbusch R. (2014), *Makroekonomia*, PWE, Warszawa.
- Burns A.F., Mitchell W.C. (1946), *Measuring Business Cycle*, “NBER Book Series Studies in Business Cycles”, New York.

- Kalecki M. (1943), *Political aspects of full employment*, "Political Quarterly", Vol. 14, No. 4.
- Mintz I. (1972), *Dating American Growth Cycles*, [w:] W. Zarnowitz (red.), *The Business Cycle Today*, NBER, New York.
- Nordhaus W. (1975), *The Political Business Cycle*, „Review of Economic Studies”, Vol. 42, No. 2.
- Pałaszewski H. (2009), *Cykle koniunkturalne we współczesnym świecie*, „Studia i Materiały, Wydział Zarządzania i Administracji Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach”, Nr 1.
- Pangsy-Kania S. (2004), *Przegląd teoretycznych aspektów cyklu koniunkturalnego*, „Ekonomia. Rynek, gospodarka, społeczeństwo”, Nr 12.
- Piech K. (2002), *Polityczny cykl koniunkturalny w krajach o rozwiniętej demokracji*, [w:] Z. Szymła (red.), *Transformacja systemowa w Polsce. Oceny i perspektywy*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków.
- Romer C.D. (2008), *Business cycle*, [w:] D.R. Henderson (red.), *The concise encyclopedia of economics*, Indianapolis: Liberty Fund.
- Sieroń A. (2015), *Teoria cyklu koniunkturalnego oraz kryzys w USA i strefie euro*, niepublikowane materiały do zajęć z przedmiotu Podstawy makroekonomii.
- Taraszkiewicz T., *Wzrost gospodarczy i cykl koniunkturalny*, niepublikowane materiały do zajęć z przedmiotu Podstawy makroekonomii.